

БІБЛІОТЕКА КЛАСИЧНОЇ
СВІТОВОЇ НАУКОВОЇ ДУМКИ

ЕДМУНД
ГУСЕРЛЬ

ДОСВІД
І СУДЖЕННЯ.
ДОСЛІДЖЕННЯ
ГЕНЕАЛОГІЇ
ЛОГІКИ

Харків
«ФОЛІО»
2024

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Цим томом, що містить твір видатного німецького філософа ХХ сторіччя, засновника феноменологічної філософії Едмунда Гусерля «Досвід і судження. Дослідження генеалогії логіки», розпочинається видання серії «Бібліотека класичної світової наукової думки». Ця серія пропануватиме українському читачу академічні переклади класичних творів із різних галузей науки: філософії, історії, психології, соціології, економіки тощо. Головний критерій відбору творів — їхнє помітне місце у світовій інтелектуальній традиції та вагомість для сучасної думки.

Праця Едмунда Гусерля «Досвід і судження. Дослідження генеалогії логіки», безперечно, відповідає цьому критерію, адже має неабияке значення для всього розвитку феноменологічної філософії — однієї з найвпливовіших течій ХХ сторіччя. Цей твір порушує питання, що визначатимуть подальший розвиток логіки, епістемології та філософії мови. Зокрема, це питання про допредикативний досвід і походження з нього предикативного судження. Спроба розв'язати це питання зумовила одну з кардинальних подій у філософії ХХ сторіччя, а саме: так званий «лінгвістичний поворот».

Сподіваємося, що цей том, як і наступні томи серії, стане в пригоді як досвідченим науковцям, так і студентам, молодим дослідникам, усьому освіченому загалу.

ПЕРЕДМОВА ВИДАВЦЯ

Перший вихід друком цього твору відбувся у видавництві «Academia» відразу після смерті Едмунда Гусерля у 1938 році у Празі. Безпосередньо потому, навесні 1939 року, після анексії Чехословаччини видавництво припинило діяльність, унаслідок чого твір не потрапив до книгарень. Увесь наклад залишився у Празі, й під час війни його було знищено — окрім 200 екземплярів, які ще 1939 року вдалося переправити до видавництва «Allen & Unwin» у Лондоні й продати в Англії та США. Так виникла парадоксальна ситуація, що там книжка, нехай і в обмеженому обсязі, була розповсюджена, обговорювалася й цитувалася, а в континентально-європейському читацькому колі, натомість, залишалася майже невідомою. Тому постала необхідність заново надрукувати цю книжку у фотомеханічний спосіб, щоб цей вже 8 років тому опублікований твір нарешті знайшов шлях до читацького загалу.

Його редагування й публікація ґрунтуються на завданні Едмунда Гусерля, який до кінця спостерігав за просуванням роботи над ним. Він сам уже не мав змоги написати, як це було заплановано, передне слово до публікації. Тому сказати необхідне у вступі має упорядник.

У «Формальній і трансцендентальній логіці» (1929) Гусерль мав на меті не лише показати внутрішній сенс, поділ і взаємозалежність всього того, що аж до наших днів розглядалося як логічні проблеми в найширшому обсязі, а також викласти необхідність феноменологічного прояснення загальної логічної проблематики. Тут запропоновано головну частину аналітично-дескриптивних

досліджень, які слугують цілі такого феноменологічного обґрунтування логіки. «Формальна і трансцендентальна логіка» була замислена як загальний принциповий вступ до цих конкретних (накреслених уже тоді) окремих аналізів; утім, від появи того твору промайнуло вже так багато років, що їх уже не можна розглядати просто як його продовження. І це ще через те, що внаслідок розвитку Гусерлевого систематичного осмислення, який відбувся з того часу, багато результатів тієї книжки постали в новому світлі. Тому цей текст набуває вигляду самостійного твору. Саме тому йому передує докладний вступ; він, з одного боку, пов'язує сенс усіх аналізів з останньою фазою розвитку Гусерлевого мислення, найважливіші результати якої були опубліковані в його останній праці «Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія» (Philosophia, т. I, 1936), з другого боку, резюмує ті основні думки «Формальної і трансцендентальної логіки», які є вирішальними для розуміння початку окремих аналізів.

Зрозуміло, що таке відтворення деяких позицій «Формальної і трансцендентальної логіки» в рамцях вступу не претендує на те, щоби ще раз коротко й переконливо відповісти на принципові запитання феноменологічної логіки. Справжній вичерпний вступ до її своєрідності та її сенсу потребує докладності книжки, яку не можна замінити коротким резюме. Відповідні частини вступу слугують радше короткому вказуванню і через це, як і інші в ньому, готують для ще мало знайомого з феноменологією читача певні труднощі. Йому ми пропонуємо при першому читанні не звертати на них уваги, а відразу перейти до самозрозумілих окремих аналізів. Лише після вивчення всього твору він може повернутися до вступу і при цьому залучити також «Формальну і трансцендентальну логіку». Як здійснення суттєвої частини накресленої в «Логіці» програми цей твір слугуватиме водночас її кращому розумінню, а з другого боку, глибинний сенс здійснених тут окремих аналізів може відкритися тільки після залучення «Логіки».

Щоби зрозуміти характер цього твору, слід указати на історію його появи. З огляду на стале зростання кількості начерків і рукописних досліджень Гусерль в обидва останні десятиріччя свого життя дедалі більше переймався проблемою, як разом із учнями та співробітниками віднайти нові шляхи до літературної обробки наслідків його досліджень, які він був не в змозі опанувати

III

самотужки. Тому 1928 року Гусерль доручив мені — тоді своєму асистентові — зібрати всі манускрипти, що стосувалися проблемної царини трансцендентальної логіки, розшифрувати стенограми і спробувати систематично їх упорядкувати. Провідну нитку й основні думки щодо цього містила чотиригодинна лекція про «Генетичну логіку», яку Гусерль часто читав у Фрайбурзі із зимового семестру 1919—1920 років. Вона була розширена й доповнена групою старих манускриптів 1910—1914 років, а також частиною інших лекцій 20-х років. Накреслений у такий спосіб начерк мав утворити основу для публікації, останню редакцію якої Гусерль залишив за собою. Проте цього не сталося: маленьку статтю про сенс трансцендентально-логічної проблематики, яка слугувала мені вступом до цієї розробки, за декілька місяців зимового семестру 1928—1929 років у прагненні доповнити її Гусерль перетворив на «Формальну і трансцендентальну логіку». Вона вийшла спочатку сама по собі окремо від розробки, вступом до якої вона мала бути.

Це нове прояснення загального зв'язку логічної проблематики я мав урахувати у новій переробці накресленого мною начерку, причому через зв'язок з уже опублікованою «Формальною і трансцендентальною логікою» склад його окремих аналізів мав не тільки бути поглибленим, а водночас і розширеним за змістом. Цей другий, завершений у 1929—1930 роках, начерк цього тексту був здійснений у такий спосіб: в основі лежав перший (накреслений ще до написання «Формальної і трансцендентальної логіки») начерк, який сам Гусерль доповнив зауваженнями та додатками. Спочатку слід було взяти до уваги їх, а потім залучити інші додаткові манускрипти — особливо 1919—1920 років. Моїм завданням при цьому було створити з того матеріалу цілісний, систематично зв'язаний текст із урахуванням установлених у «Формальній і трансцендентальній логіці» основних принципів. Оскільки дані для цього відрізнялися одне від одного — з одного боку, начерк, який уже переглянув сам Гусерль, з другого, заново залучені рукописи з різних часів різних гатунків, почасти просто короткі, фрагментарно накреслені аналізи, почасти самодостатні, але без будь-яких покликань на загальний зв'язок окремі студії — я мав не лише стилістично й термінологічно узгодити й упорядкувати їх відповідно до одного рівня; слід було також дописати забраклі перехо-

ди, розробити поділ на розділи та параграфи разом із відповідними заголовками; а там, де аналізи в рукописах були лише строкато накреслені, або взагалі їм бракувало послідовності, відсутнє слід було додати. Це відбувалося у такий спосіб, що мої втручання й доповнення попередньо узгоджувалися з Гусерлем, а отже, навіть там, де текст не міг прямо спиратися на рукописи, він, проте, не містив нічого, що не спиралося принаймні на усні висловлення Гусерля та його схвалення. І цей другий (завершений 1930 року) начерк цього твору сам Гусерль оздобив зауваженнями із наміром якомога швидше передати до друку остаточну редакцію. Інша невідкладна робота завадила здійснити цей намір.

Лише 1935 року завдяки підтримці Празького філософського кола стало можливим знов повернутися до цього. Гусерль знов відмовився від самостійного завершення тексту й надав мені право на власний розсуд закінчити його редагування. При цьому слід було не тільки взяти до уваги зауваження, які сам Гусерль зробив до другого начерку, а також переглянути й більш прозоро оформити впорядкування всього тексту. Були додані частини про модальність судження — проблематику, яку хоча й розглянуто у згаданій лекції про генетичну логіку, але не залучено до попередніх начерків. А насамперед тепер був написаний вступ із презентацією загального сенсу досліджень. Він почасти є відтворенням думок із останньої опублікованої праці Гусерля, тобто «Кризи», і з «Формальної і трансцендентальної логіки», почасти спирається на усні обговорення з Гусерлем, а почасти на рукописи 1919—1934 років. Начерк цього вступу також був обговорений із самим Гусерлем, який схвалив його суттєвий склад і хід думок.

З огляду на складну історію виникнення цього тексту, його багаторазову й багаторівневу переробку, від нього, зрозуміло, не слід вимагати філологічної вишуканості. Технічно було б цілком неможливо розрізнити в ньому покладені в основу (разом зі стенографованими) оригінальні рукописи, відтворення усних висловлень Гусерля і (звісно, ухвалені ним) додатки упорядника. На питання, чи варто за таких обставин узагалі розглядати цей текст як оригінальний твір Гусерля, можна відповісти тільки те, що сам Гусерль розглядав його в цілому як авторизовану розробку. Це означає, що він є результатом спільної роботи доволі специфічного гатунку, тобто склад думок або сирий матеріал належить самому

Гусерлю — в ньому нема нічого, що додав би упорядник або що містило би його інтерпретацію феноменології, утім, за літературне оформлення відповідає упорядник.

Ідея назви «Досвід і судження» походить від заголовку рукопису 1929 року, в якому йдеться про основні питання феноменологічної логіки.

Особливе місце посідають два вміщені наприкінці уривки. Вони є просто стилістично виправленим змістом оригінальних рукописів, які містять завершені розвідки, що їх не можна без змістових утрат залучити до основного тексту. Їх слід розглядати не як прості додатки, а як суттєві доповнення до відповідних частин тексту. Уривок I написаний 1919 або 1920 року, II — це параграф начерку нової редакції VI Логічного дослідження 1913 року, який залишився незавершеним і неопублікованим.

Наприкінці слід скласти щире подяку всім, хто зробив унесок до здійснення цієї публікації: Товариству допомоги німецькій науці, за підтримки якого я у 1928—1930 роках узяв участь у роботі Гусерля, Празькому філософському колу та фонду Рокфелера, допомозі яких завдячує завершення і перша публікація, нарешті видавництву «Claassen & Goverts», яке здійснило цю публікацію твору. Я вельми вдячний панові доктору Ойгену Фінку за його поради щодо останньої редакції цього тексту й особливо щодо написання вступу.

Людвіг Ландґребе

ВСТУП
•
СЕНС І ОКРЕСЛЕННЯ
ДОСЛІДЖЕННЯ

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

---

§ 1. Предикативне судження як центральна тема генеалогії логіки

Ці дослідження стосуються проблеми походження. Проясненням походження предикативного судження вони мають зробити внесок до загальної генеалогії логіки. Насамперед слід пояснити можливість і необхідність такого наміру і сенс питань про походження, які тут слід порушити. Темою цього прояснення походження є не проблема «історії логіки» у звичайному сенсі або генетичної психології, а сутність структури, про походження якої ми запитуємо. Таким чином, нашим завданням є прояснення сутності предикативного судження на шляху дослідження його походження.

Якщо у такий спосіб узагалі можна розв'язати проблему генеалогії логіки, то лише на тій підставі, що центром формальної логіки, якою вона стала історично, є поняття предикативного судження, апофантики. У своєму ядрі вона є апофантичною логікою, вченням про судження та його «форми». Тут слід лише зазначити, що вона за своїм первинним сенсом є не тільки цим, адже у цілком розробленій формальній логіці, що як формальна *mathesis universalis* залучає до себе формальну математику, формальній апофантиці протистоїть формальна онтологія, вчення про щось узагалі та форми його модифікації, а отже, про такі поняття, як предмет, властивість, відношення, множинність тощо, і що традиційною логічною проблематикою завжди були питання з обох царин. Тут ми не можемо знов розглядати складні проблеми, які стосуються співвідношення формальної апофантики і формальної онтології, їхню корелятивну взаємоналежність, а саме ту внутрішню єдність, з огляду на яку їх

роз'єднання виказує себе як суто тимчасове і як таке, що спирається на розбіжності не царин, а настанов¹. Слід лише сказати, що всі категоріальні форми, які утворюють тему формальної онтології, приписують предметам у судженнях; уже порожнє поняття «щось узагалі», в якому взагалі логічно мислять предмет, постає лише в судженні², те ж саме стосується його похідних форм: «Як властивість позначає форму, яка несамостійно постає у судженні та «номіналізація» якої дає субстратну форму самої цієї властивості, так у судженнях про множину постає граматична множина (Plural), «номіналізація» та перетворення на предмет особливого сенсу якої — а саме на предмет субстрату, «предмет-про-який» — утворює множину (Menge)»³. Те ж саме слід було б показати для всіх інших понять, які постають у формальній онтології. З огляду на це ми можемо сказати, що центральне місце в загальній формально-логічній проблематиці вченню про судження належить не тільки з історичних, а й зі змістових причин.

Це твердження не випереджує визначення сутності того, що у найширшому й найзагальнішому сенсі слід розуміти під «логікою» і «логічним». Це загальне поняття сутності радше може бути лише наслідком феноменологічного прояснення і дослідження походження логічного, яке розпочате у «Формальній і трансцендентальній логіці», де обговорені його принципові питання, а в цьому дослідженні проведена ще одна його частина. Феноменологічне прояснення походження логічного відкриває, що царина логічного є набагато більшою, ніж те, чим дотепер займалася традиційна логіка, і водночас воно відкриває приховані суттєві підстави, на яких постає це звуження — а саме через те, що воно звертається передусім до витоків «логічного» у традиційному сенсі. При цьому воно встановлює не лише те, що логічну дію містять уже ті шари, у яких її традиційно не вбачали, і що традиційна логічна проблематика розгортається на відносно високому рівні, а й те, що саме в цих нижчих шарах слід шукати приховані передумови, на підставі яких лише і стає зрозумілими сенс і правильність вищої очевидності логіків. Тільки через це

---

¹ Див. до цього Husserl E. Formale und transzendente Logik. — Halle (Saale) 1929 (надалі цитується скорочено як «Логіка») І розділ, 4 і 5 підрозділи.

² Там само, с. 98.

³ Там само, с. 95.

стає можливою дискусія з усією логічною традицією і — як віддалена ціль феноменологічного прояснення логіки — здобуття загального поняття логіки і логосу. Хоча в такий спосіб і не можна наперед накреслити царину логічного, утім її феноменологічне прояснення потребує його попереднього поняття, яке взагалі й надає йому певного напрямку. Це попереднє поняття не можна обрати довільно, воно є саме цим традиційно даним поняттям логіки та «логічного»¹. І центром його є проблематика предикативного судження.

§ 2. Традиційна пріоритетність і визначення предикативного судження та його проблеми

Судження, апофанза у традиційному сенсі — це назва, яка багато чого містить. Тому насамперед потрібні більш точне визначення цієї нашої теми й погляд на те, які традиційні проблеми їй властиві (§ 2). Лише потому ми можемо спробувати поступово здобути характеристику запропонованого тут методу, позначеного як генетичний (§ 3 і наступні).

Через усю традицію тягнуться розрізнення багатоманітних «форм» судження (Urteilen) і того, чим є саме «судження» (Urteil), що намагалися зафіксувати в різні способи. Утім від самого початку, від того, як Аристотель започаткував нашу логічну традицію, було встановлено, що для предикативного судження взагалі характерно, що воно складається з двох членів: «того, що лежить в основі» (υποκειμενον), про що висловлюються, і того, що про нього висловлюють: κατηγορούμενον; з другого боку, стосовно його мовної форми розрізняють ὄνομα і ρηΐμα. Будь-яке висловлення має складатися з обох цих частин². Це означає, що кожне судження передбачає, що наявним є предмет, даний нам, про який ми щось висловлюємо. У такий спосіб передана, так би мовити, прамодель того, як ми маємо запитувати про походження судження. Тут слід залишити невизначеним те, чи насправді ми при цьому маємо справу з первинною логічною структурою. Лише прояснен-

¹ До прояснення сенсу логічної традиції див.: «Логіка», Вступ, § 11 і I розділ, А.

² Див.: Аристотель. De interpr., 16a 19 і 17a 9.

ня походження цієї структури, яку традиційно позначають як судження, може дати відповідь на це й на решту пов'язаних із цим питань: наскільки предикативне судження є головною і центральною темою логіки і чи є логіка у своєму ядрі необхідно апофантичною логікою, вченням про судження? Далі: якого ґатунку зв'язок цих двох частин, що їх завжди розрізняють у судженні, чи є судження водночас синтезою і діярезою? Ця проблема завжди створює утруднення для логіків і аж до сьогодні не дістала задовільне розв'язання. Чим є те, що судження «пов'язує» і «роз'єднує»? Окрім того, яка з багатоманітних, традиційно відмінних форм судження є більш первинною, тобто такою, що її як найнижчу слід із необхідністю мислити, як таку, що фундає інші й передує їм, щоби на неї могли спиратися інші форми «вищих ступенів»? Існує одна праформа чи багато рівноправних форм одного рівня, і якщо існує лише одна, в який спосіб інші можна звести до неї як до первинної? Наприклад, чи є стверджувальне та заперечне судження двома рівноправними, первинними, основними формами одного рівня або одна з двох має перевагу?

До цих питань веде традиційне визначення судження. Окрім того, звісно, залишаються відкритими інші питання, які не можуть отримати відповіді на нашому шляху прояснення походження того, що традиційне дане як судження, відповідь на них, натомість, вимагала би розгляду всієї традиції, що виходить за межі цього дослідження. Проте вже вказано на деякі проблеми, про які тут ідеться. Від Аристотеля вважається встановленим, що основною схемою судження є копулятивне судження, яке можна звести до основної форми «S є r». Будь-яке судження іншого складу, наприклад форма вербального речення, відповідно до цього може бути без зміни сенсу перетворене на копулятивне. Наприклад, судження «Людина йде» є логічно рівноцінним із судженням «Людина є такою, що йде». «Є» — це частина рішѳца, в якому «завжди вказаний час», відповідний дієслову¹. Слід, отже, більш точно зрозуміти, що відбувається в цьому копулятивному зв'язку, якого виду є сутність і походження копулятивного предикативного судження, перш ніж можна буде визначитися з питанням, чи правомірна така можливість перетворення і чи є відмінність лише відмінністю мов-

¹ Див.: Аристотель. De interpr., там само і 21b 9.

ної форми, яка не вказує на відмінність логічного сенсоутворення. Утім, якщо це так, постає проблема, як обидві форми — копулятивне речення, з одного боку, і дієслівне речення, з другого, пов'язані між собою: це однаково первинні сенсоутворення чи одне є більш первинним, і тоді яке? Отже, чи є в традиційному сенсі копулятивна форма «S є p» основною схемою судження? Далі, чи слід розгортати питання про первинність цієї схеми з огляду на той факт, що воно самозрозуміло містить суб'єкт у формі III особи. Це приховує передумову того, що I і II особи, судження у формі «я є...», «ти є...» не висловлюють логічної дії, яка принципово відрізнялася би від основної схеми «воно є...» — передумова, яка також потребує перевірки і знов кидає нове світло на питання про первинність традиційної схеми «S є p».

§ 3. Двобічність логічної тематики. Проблема очевидності як перший пункт суб'єктивно спрямованого запитування і нехтування нею у традиції

Судження, з яким пов'язані всі ці питання, дано логікові спочатку в його мовному формулюванні як вираз, тобто як певний вид об'єктивної структури, як дещо таке, що він може досліджувати як інше суще щодо його форм і способів зв'язку. Пізнання з його «логічними» методами завжди вже відбулося, коли ми намагаємося осмислити його логічно; судження висловлені, поняття утворені, висновки зроблені і дані нам як склад нашого пізнання. Тобто інтерес, що його має логік, який розпочинає дослідження, щодо цих структур, є не просто інтересом щодо будь-яких структур певної форми, а інтересом щодо структури, яка претендує на те, щоби бути осадом пізнання. Судження, форми яких він досліджує, постають як пізнання, яких домагаються. Це означає, що до будь-якого логічного осмислення є знання про відмінність суджень, які є справжнім істинним пізнанням, від тих, що є лише уявним пізнанням. До будь-якого логічного осмислення ми вже знаємо про відмінність істинного судження від лише вдавано істинного, яке потім може виявитися хибним, правильного висновку від хибного тощо.